

Р.М Серветник; кандидат педагогічних наук;
старший науковий співробітник
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ АД'ЮНКТІВ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розкрито формування компетентнісного підходу підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів у вищому військовому навчальному закладі.

Ключові слова: компетентнісний підхід; професійна компетентність; підготовка ад'юнктів – майбутніх військових педагогів.

Постановка проблеми. Реформи, які відбуваються у вищій освіті і набули загально державного характеру; адже необхідно усвідомлювати; що рівень вищої освіти країни визначає її подальший майбутній розвиток. Саме зараз час прийняти необхідні заходи та управлінські рішення по реалізації даного твердження. Особливе місце тут необхідно відвести формуванню компетентнісного підходу до підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ); активно використовуючи комплексність і принцип безперервності. При цьому важливо орієнтуватися не тільки на підготовку військового фахівця; який відповідає певним вимогам; а на створення особистості; яка здатна до самовдосконалення і саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї впровадження компетентнісного підходу у педагогічній діяльності через активізацію пізнавального інтересу; особистісний розвиток; самоосвітню діяльність його суб'єктів представлені у працях Ш. Амонашвілі [1]; І. Зязюна [2]; О. Овчарук [3]; В. Кремень [4]. Різні аспекти цієї проблеми стали предметом наукових дослідження І. Бондаренко; М. Васильєвої; С. Вітвицької; О. Вознюк; І. Дроздової; О. Дубасенюк; А. Журавльова; С. Козак; М. Левківського; А. Маркової; Г. Мельниченко; Г. Мухамедзянової; О. Палій; О. Пометун; Л. Пуховської; С. Савельєвої; Н. Саєнко; Н. Тализіної. Компетентнісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження І. Драча; І. Бабина; П. Бачинського; Н. Бібік; Г. Гавришак; І. Гудзик; Н. Дворнікової; Я. Кодлюк; О. Локшиної; С. Ніколаєнко; О. Пометун; І. Родигіна; О. Савченко; О. Садівник; Л. Сень; С. Сисоєвої; О. Ситник; Г. Терещук; С. Трубачевої; Н. Фоменко та ін.

Звернення уваги науковців до формування компетентнісного підходу до підготовки особистості зумовлено:

переходом світової спільноти до інформаційного суспільства; де пріоритетним вважається не просте накопичення знань та предметних умінь і навичок (мета так званої “знаннєвої педагогіки”); а й формування уміння вчитися; оволодіння навичками пошуку інформації; здатності до самонавчання упродовж життя; де ці новоутворення стають визначальною сферою професійної діяльності людини [3];

особливою актуалізацією глобалізації усіх сфер життєдіяльності особистості і суспільства в умовах загально цивілізаційних тенденцій сучасного світу; що вимагає від вищої школи надати молодій людині елементарні можливості інтегруватися в різні соціуми; самовизначатися в житті; активно діяти; бути конкурентоспроможною на світовому ринку праці [4; с. 6–7].

Метою статті є визначення сутності компетентнісного підходу до підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів у ВВНЗ на сучасному етапі реформування та розвитку системи вищої військової освіти.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших особливостей вищої освіти є зростання значення компетентності фахівця – військового професіонала. Сьогодні важливо бути не лише кваліфікованим; а й; компетентним. Компетентність допомагає ефективно вирішувати різноманітні завдання; які стосуються професійної діяльності ад'юнкта – майбутнього військового педагога. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим; що він:

реалізує набуті знання; уміння та навички у своїй професійній діяльності;
завжди саморозвивається та виходить за межі спрямованості своєї професійної діяльності;

вважає свою обрану професію великою цінністю.

У науковому розумінні поняття “підхід” тлумачиться як вихідна позиція; що складає основу дослідницької діяльності. Ідеєю компетентнісного підходу до підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів під час їх навчання у ВВНЗ є компетентнісно-орієнтована освіта; яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів професійної діяльності; завдяки яким особистість успішно реалізує себе в процесі своєї професійної діяльності.

Як зазначає І.А. Зязюн; “головною метою вищої освіти має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості; готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору і індивідуального інтелектуального зусилля; що володіє багатофункціональними компетентностями” [5; с. 13].

Зазначимо; що науковці по-різному тлумачать поняття компетентнісного підходу. Н. Бібік наголошує на необхідності переходу підготовки до професійної діяльності “з процесу на результат в діяльнісному вимірі; забезпечення спроможності особистості відповідати новим запитам та вимогам суспільства; мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем; пошуку свого “Я” у професії” [3; с. 47].

На думку Л. Коваль; у професійно-педагогічній освіті перехід на компетентнісно-орієнтовану підготовку розглядається в двох аспектах. По-перше; відбувається модернізація змісту вищої освіти; що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу – набуття відповідних компетентностей. По-друге; постає потреба навчити ад'юнктів – майбутніх педагогів цілеспрямовано формувати в них ключові та предметні компетентності [6; с. 46].

В. Химинець поняття “компетентнісний підхід” розуміє як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових; основних) і

предметних компетентностей особистості. Характеристика компетентнісного підходу до професійної діяльності ад'юнкта має сформуватись у процесі підготовки у ВВНЗ і включає знання; вміння; навички; ставлення; досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [7].

На думку Н. Нагорної; компетентнісний підхід до підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів у ВВНЗ; ставить на перше місце не поінформованість а вміння розв'язувати проблеми; що виникають у пізнавальній; технологічній і психічній діяльності; у сферах етичних; соціальних; правових; професійних; особистих взаємовідносин. З огляду на це; зазначений підхід не зводиться до знаннєво-орієнтованого компонента; а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем; виконання ключових функцій; соціальних ролей; компетенцій [8].

Водночас у системі компетентнісного підходу до підготовки ад'юнктів – майбутніх військових педагогів у ВВНЗ нових акцентів набувають вимоги до засобів навчання. Перевагу слід віддати тим із них; які містять комунікативно-ситуативні завдання; що вимагають залучення досвіду професійної діяльності; наближені до життя; майбутньої професійної діяльності; стимулюють їхню активну мисленнєву діяльність.

Компетентнісний підхід; все більше орієнтується на “вільний розвиток”; високу культуру; творчу ініціативу; самостійність; мобільність майбутніх спеціалістів; що вимагає якісно нового підходу до формування майбутнього військового професіонала. Випускнику ад'юнктури університету доведеться в оптимальні терміни реалізувати певні професійні проекти; йдеться про знання; вміння та навички – про їхню компетенцію та компетентність [7].

І. Пометун розглядає компетентність як спеціальним шляхом структуровані набори знань; умінь; навичок; спроможностей й ставлень; що дозволяють майбутньому фахівцю визначити; тобто ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту проблеми; що є характерними для спрямованості професійної діяльності. Якщо сфера життя; в якій особистість відчуває себе здатною ефективно функціонувати (тобто компетентною); є достатньо широкою; йдеться про так звані “ключові” чи життєві компетентності. Якщо ж компетентність поширюється на вузьку сферу; наприклад; у межах певної наукової дисципліни; то необхідно говорити про предметну чи галузеву компетентність. Сформовані компетентності; особистість використовує за потреби; залежно від умов і необхідності щодо здійснення різних видів діяльності. Компетентна особистість застосовує ті стратегії; які здаються їй найприйнятнішими для виконання окреслених завдань... Отже; рівень компетентності є рівнем діяльності; необхідним і достатнім для мінімальної успішності в досягненні результату [3; с. 18].

Дотримуючись компетентнісного підходу до підготовки ад'юнкта – майбутнього військового педагога; В. Химинець стверджує; що вміє вчитися той; хто: усвідомлює мету своєї діяльності; мотивований до ефективної діяльності; вміє організувати свою діяльність; вміє відібрати потрібні знання; працює за обґрунтованим планом; який веде до поставленої мети; вміє

здійснювати моніторинг і самоконтроль цієї діяльності; усвідомлює свою діяльність і прагне до її вдосконалення [7].

О. Савченко [9]; зазначає; що ключові компетентності у вищому навчальному закладі (ВНЗ) мають рухливу структуру; залежать від пріоритетів суспільства; цілей освіти; особливостей і можливостей самовизначення особистості в соціумі. Вибір найважливіших загальних компетентностей (ключових) має відбуватися на фундаментальному рівні; з урахуванням актуальних світоглядних ідей щодо суспільства й особистості та їх взаємодії.

Л. Хоружа [10] наголошує; що нині сутність поняття “ключові компетентності” передбачає формування певних навичок для життя й діяльності в суспільстві. За своїми базовими характеристиками: універсальність; відкритість; відповідність потребам простору і часу; – компетентнісний підхід до професійної діяльності дає змогу здійснювати підготовку ад’юнктів – майбутніх військових педагогів на всіх рівнях протягом життя. Реалізація цих ключових компетентностей; здійснення відповідного моніторингу якості освіти в європейських країнах відбувається поступово; науково обґрунтовується; супроводжується широким обговоренням фахівців і педагогічної громадськості.

Українські вчені зробили значний внесок у розроблення проблеми компетентнісного підходу. За результатами діяльності українських науковців і практиків; досліджено теоретичні й прикладні питання реалізації компетентнісного підходу в освіті України; які реалізовані у нормативно-правових документах щодо реформування системи підготовки учасників освітнього процесу вітчизняних ВНЗ.

Так освітньо-наукова програма ад’юнктури ВНЗ (наукової установи) має включати не менше чотирьох складових; що передбачають набуття ад’юнктом таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій:

здобуття глибинних знань із спеціальності (групи спеціальностей); за якою (якими) ад’юнкт проводить дослідження; зокрема засвоєння основних концепцій; розуміння теоретичних і практичних проблем; історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю; оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку (орієнтовний обсяг такої освітньої складової становить не менш як 12 кредитів ЄКТС);

оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями; спрямованими на формування системного наукового світогляду; професійної етики та загального культурного кругозору (орієнтовний обсяг такої освітньої складової становить чотири - шість кредитів ЄКТС);

набуття універсальних навичок дослідника; зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою; застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності; організації та проведення навчальних занять; управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень; реєстрації прав інтелектуальної власності (орієнтовний обсяг такої освітньої складової становить не менш як шість кредитів ЄКТС);

здобуття мовних компетентностей; достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі; а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності (рекомендований обсяг такої навчальної складової становить шість - вісім кредитів ЄКТС [11].

Реалізовано положення; що встановлює право академічної мобільності[12]. Право на академічну мобільність може бути реалізоване на підставі міжнародних договорів про співробітництво в галузі освіти та науки; а також може бути реалізоване вітчизняним учасником освітнього процесу з власної ініціативи; підтриманої адміністрацією вітчизняного ВНЗ (наукової установи); в якому він постійно навчається або працює; на основі індивідуальних запрошень та інших механізмів. За місцем реалізації права на академічну мобільність вона поділяється на:

внутрішню академічну мобільність – академічна мобільність; право на яку реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у ВНЗ (наукових установах) – партнерах в межах України;

міжнародну академічну мобільність – академічна мобільність; право на яку реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у ВНЗ (наукових установах) – партнерах поза межами України; а також іноземними учасниками освітнього процесу у вітчизняних ВНЗ (наукових установах). Основними видами академічної мобільності є:

ступенева мобільність – навчання у ВНЗ; відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу; з метою здобуття ступеня вищої освіти; що підтверджується документом (документами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше ВНЗ;

кредитна мобільність – навчання у ВНЗ; відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу; з метою здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та/або відповідних компетентностей; результатів навчання (без здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи); що будуть визнані у ВНЗ постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу. При цьому загальний період навчання для таких учасників за програмами кредитної мобільності залишається незмінним. Формами академічної мобільності для ад'юнктів – майбутніх військових педагогів; є: навчання за програмами академічної мобільності; мовне стажування; наукове стажування [11].

Розроблені методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти базуються на компетентісному підході і поділяють філософію визначення вимог до фахівця; закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії “Гармонізація освітніх структур в Європі” (Tuning Educational Structures in Europe; TUNING). Перелік компетентностей випускника включає: інтегральні (здатність розв’язувати комплексні проблеми в галузі професійної; у тому числі дослідницько-

інноваційної діяльності; що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики); загальні (з урахуванням рівня освіти) та спеціальні (фахові; предметні) компетентності (в межах яких здійснюється підготовка фахівців за регульованими професіями; за спеціалізаціями відповідно до професійних стандартів; затверджених у встановленому порядку; можливим є наведення окремих переліків компетентностей для спеціалізацій) [13].

Чим вищим є рівень сформованих спеціальних компетентностей; тим менш проблемним буде включення в професійну діяльність та подальше професійне вдосконалення.

Висновки. У сучасних умовах реформування військової освіти; компетентнісний підхід до професійної діяльності ад'юнкта – майбутнього педагога під час підготовки у ВВНЗ визначається здатністю вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань та досвіду. Основою процесу підготовки ад'юнкта у ВВНЗ до професійної діяльності стали такі дидактичні ідеї: індивідуального підходу; адекватності професійної спрямованості підготовки ад'юнктів; цілісності фахової підготовки; стимулювання розвитку інтелектуального та творчого потенціалу.

Перспективу подальших наукових досліджень вбачаємо у з'ясуванні тих життєвих і професійних компетентностей; які необхідні майбутнім військовим педагогам для належного здійснення професійної діяльності; а також визначенню шляхів їх формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Амонашвили Ш.А.* Личностно-гуманная основа педагогического процесса: экспериментально-педагогическое исследование / Ш.А. Амонашвили. – Минск: Университетское; 1990. – 560 с. – (Университет – школе).
2. Зязюн І.А. Сучасні дидактичні моделі і логіка учіння / І.А. Зязюн // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія; теорія; досвід; проблеми : зб. н. праць. – К.; Вінниця; 2000. – С. 4–7.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [текст] // Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: “К.І.С.”; 2004. – 112 с.
4. *Кремень В.Г.* Нові вимоги до якісної освіти [текст] / В.Г. Кремень // Освіта України. – 2006. – № 45-46. – С. 6–7.
5. *Зязюн І.А.* Філософія поступу і прогнозу освітньої системи [текст] // Педагогічна майстерність: проблеми; пошуки; перспективи: [монографія] / І.А. Зязюн. – К.; Глухів: РВВ ГДПУ; 2005. – С. 10–18.
6. *Коваль Л.В.* Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова: монографія [текст] / Л.В. Коваль. – Донецьк: Юго-Восток; 2009. – 375 с.
7. *Химинець В.* Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [текст] / В. Химинець // Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakinpro.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.
8. *Нагорна Н.В.* Формування у студентів понять компетентності й компетенції [текст] / Н.В. Нагорна // Виховання і культура. – 2007. – № 1-2 (11-12). – С. 266–268.
9. *Савченко О.Я.* Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти / О.Я. Савченко // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С.; 2004. – С. 34–52.

10. Хоружа Л.Л. Компетентнісний підхід в освіті: ретроспективний погляд на розвиток ідеї / Л.Л. Хоружа // Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка; 2007. – № 7. – (Серія “Психологія. Педагогіка”). – 202 с.

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 “Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>.

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 року № 579 “Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність // Офіційний вісник України. – 2015 р. – № 66. Ст. 2183.

13. Науково-методична рада Міністерства освіти і науки України протокол №3 від 29.03.2016 року “Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/povidomlennya/2016/04/07/uvaga!-metodichni-rekomendacziyi-shhodo-rozroblennya>.

Р.М. Серветник; кандидат педагогических наук;
старший научный сотрудник Национальный
университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА К ПОДГОТОВКЕ АДЪЮНКТОВ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

В статье раскрыто формирования компетентностного подхода к подготовке адъюнктов – будущих военных педагогов в высшем военном учебном заведении.

Ключевые слова: компетентностный подход; профессиональная компетентность; подготовка адъюнктов - будущих военных педагогов.

R.M. Servetnyk; Candidate of pedagogic sciences;
senior research fellow
National Defence University of Ukraine named
after Ivan Cherniakhovsky

FORMATION OF THE COMPETENCY-BASED APPROACH TO THE POSTGRADUATES' TRAINING AT THE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

The article deals with the formation of competency-based approach to the postgraduates' training – the future military teachers at the higher military educational institution.

Keywords: competency-based approach; professional competence; postgraduates' training – the future military teachers.